

Επιμορφωτικές δράσεις για τους/τις εκπαιδευτικούς
που διδάσκουν σε μαθητές με Μεταναστευτική
Βιογραφία, Κύπρος, 28-31 Ιανουαρίου 2025

Η διδασκαλία των γνωστικών αντικειμένων εκτός Γλώσσας

Ασπασία Χατζηδάκη
Καθηγήτρια ΠΤΔΕ
Διευθύντρια Ε.ΔΙΑ.Μ.ΜΕ.
Πανεπιστήμιο Κρήτης
aspahatz@uoc.gr

Το πλαίσιο

Οι μαθητές/τριες με μεταναστευτική βιογραφία που ξεκινούν την κατάκτηση της Ελληνικής ως Δεύτερης γλώσσας («αναδυόμενοι δίγλωσσοι») χρειάζονται **εντατική και εστιασμένη γλωσσική διδασκαλία** με στόχο

- ☐ την **καλλιέργεια βασικών επικοινωνιακών δεξιοτήτων** στη Γ2 αλλά και
- ☐ την **αποτελεσματική ένταξη** στο περιβάλλον της τάξης.

Αποτελεσματική ένταξη σημαίνει ότι...

εφοδιάζουμε τους μαθητές
και τις μαθήτριες αυτές με
τις **δεξιότητες** που
απαιτούνται

**για να κατακτήσουν το
πλήρες περιεχόμενο** των
προγραμμάτων σπουδών.

Η πρόσβαση στη
γνώση:

- **δικαίωμα** του κάθε μαθητή,
- **βάση** για ακαδημαϊκή εξέλιξη και κοινωνική ένταξη

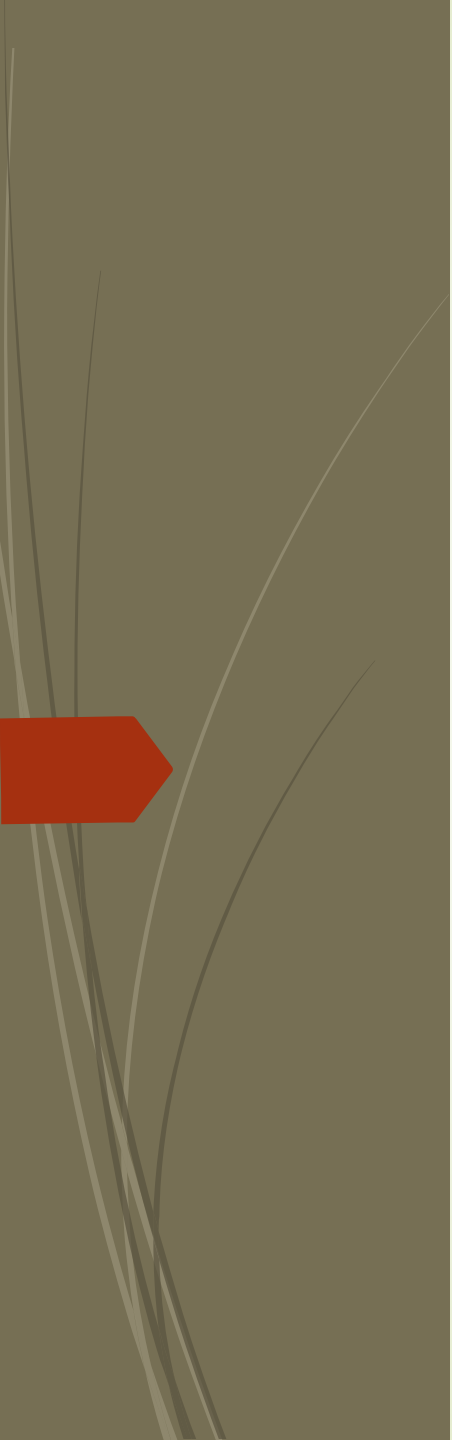
Ωστόσο, σύμφωνα με διεθνείς και εθνικές έρευνες...

Σε έρευνες τύπου PISA, IGLU, TIMMS κλπ παρατηρείται **υστέρηση των μαθητών/τριών με μεταναστευτική βιογραφία σε σχολικές επιδόσεις, ειδικά της α' γενιάς** (OECD, 2010)

Σε κάποιες περιπτώσεις παρατηρούνται **χαμηλότερες ακαδημαϊκές επιδόσεις και σε μαθητές/τριες β' γενιάς** (Cummins, Brown, & Sayers 2007)

Πολυπαραγοντικό φαινόμενο

Ωστόσο, σημαντικός παράγοντας για τις παρατηρούμενες ελλείψεις θεωρείται η **ελλιπής γνώση της «γλώσσας του σχολείου».**

Ποιες είναι οι εκπαιδευτικές
προκλήσεις που αντιμετωπίζουν
οι μαθητές/τριες με χαμηλή
επάρκεια στη γλώσσα του
σχολείου;

Η κατάρκτηση της σχολικής γνώσης προϋποθέτει την ανάπτυξη γνωστικών δεξιοτήτων 'υψηλού επιπέδου' (*Higher order thinking skills*)

Όλοι/ες οι εκπαιδευτικοί, ανεξαρτήτως
γνωστικού αντικειμένου, αλλά και τα
εγχειρίδια, χρησιμοποιούν τον λόγο για να:

- ταξινομήσουν
- ορίσουν
- περιγράψουν
- αξιολογήσουν
- εξηγήσουν
- διερευνήσουν
- και να παρουσιάσουν πληροφορίες.

(Dalton-Puffer, 2013, στο Κάντζου 2024)

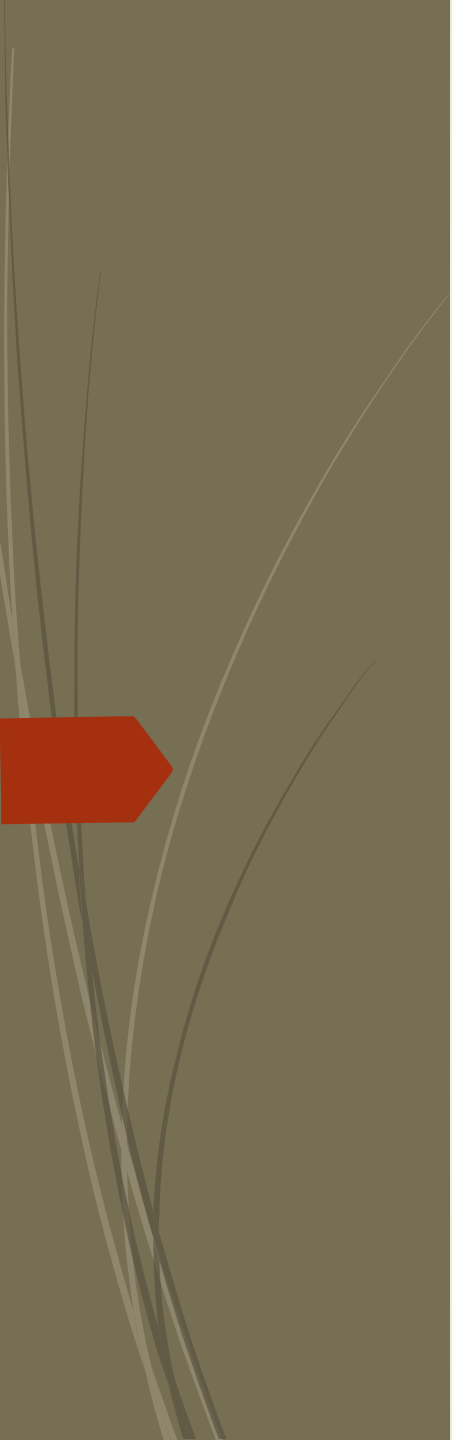
Γνωστικές απαιτήσεις σε διάφορα γνωστικά αντικείμενα (Ζάγκα, 2014)

Μαθηματικά

- εξηγώ
- ερμηνεύω
- εκφράζω με λογική σειρά
- συνδέω μια γραφηματική αποτύπωση με τη λεκτική της απόδοση
- Κ.ά.

Ιστορία

- αναλύω
- ερμηνεύω
- συγκρίνω
- κρίνω
- συμπεραίνω
- αιτιολογώ
- επιχειρηματολογώ
- κ.α.

Οι διαφορετικές όψεις της
γλωσσικής επάρκειας στη Γ2
για αναδυόμενα δίγλωσσους
μαθητές και μαθήτριες:

μία πρώτη αναφορά (Cummins, 1979
κεξ., 2005)

Συνομιλιακή ευχέρεια

- Επικοινωνία
- για οικεία θέματα,
 - σε οικείες περιστάσεις
 - συνήθως πρόσωπο με πρόσωπο
 - υποστήριξη από εξωγλωσσικά στοιχεία.

Απαιτούνται 1-3 χρόνια.

Διακριτές γλωσσικές δεξιότητες

- Γνώσεις γύρω από
- τη δομή και τους κανόνες χρήσης της Γ2

Κατακτώνται

- σε οργανωμένο πλαίσιο μάθησης ή/και
- μέσω επαφής με απαιτητικά κείμενα.

Αρχικό στάδιο: 1-2 χρόνια.

Ακαδημαϊκή γλωσσική ικανότητα

- Επάρκεια ως προς
- την κατανόηση και
 - την παραγωγή λόγου
- συμβατού με τις απαιτήσεις της διδασκαλίας.

Πάνω από 5 χρόνια σπουδών για σύγκλιση με μονόγλωσσους.

Τι σημαίνει αυτό για την ακαδημαϊκή πορεία των αναδυόμενα δίγλωσσων μαθητών/-τριών;

- ❑ Μέσα σε 2-3 χρόνια αναμένεται να έχουν κατακτήσει γλωσσική επάρκεια ικανή για:
 - την κάλυψη καθημερινών επικοινωνιακών αναγκών και
 - τη διεκπεραίωση απλών δραστηριοτήτων στη σχολική τάξη.
- ❑ Ωστόσο, είναι φυσικό να υστερούν ως προς την εμπλοκή τους με την **ακαδημαϊκή γλώσσα** (academic language) →
- ❑ δυσκολεύονται να παρακολουθήσουν ικανοποιητικά τη διδασκαλία γνωστικών αντικειμένων.

Κοινοί οι στόχοι για όλους, αλλά διαφορετική η αφετηρία

Μονόγλωσσοι συμμαθητές: **“κινούμενος στόχος”**

Τα δίγλωσσα παιδιά έχουν **ένα διπλό φορτίο**:

(α) να μάθουν έναν **νέο γλωσσικό κώδικα**

(β) να κατακτήσουν γνώσεις και δεξιότητες **μέσω αυτού**

→ για να πετύχουν οι δίγλωσσοι αντίστοιχες επιδόσεις, χρειάζονται και περισσότερο χρόνο και ταχύτερη πρόοδο

Πρόβλεψη και στο Α.Π. για την ενίσχυση των μαθητών/τριών με ΜΒ

«Στην περίπτωση μαθητών/μαθητριών που εισέρχονται στη Μέση Εκπαίδευση χωρίς να διαθέτουν τη στοιχειώδη επάρκεια στην Ελληνική, θα πρέπει να ενισχυθεί η ταχύρρυθμη γλωσσική μάθηση αλλά και η ολοκληρωμένη μάθηση της γλώσσας μέσω των γνωστικών αντικειμένων, έτσι ώστε η γλώσσα να μην αποτελέσει εμπόδιο στην ανάπτυξη του επιστημονικού γραμματισμού και μαθητές/μαθήτριες με κλίση σε ποικίλα γνωστικά αντικείμενα, όπως τα Μαθηματικά, η Φυσική, κ.ά., να μπορούν να ξεδιπλώσουν τα ταλέντα τους, ξεπερνώντας τους γλωσσικούς φραγμούς».

(Μητσιακή, 2020:17)

Σε τι συνίσταται
όμως η
«ακαδημαϊκή
γλώσσα»/
ο «ακαδημαϊκός
λόγος»;

«ακαδημαϊκή γλώσσα»: πολλοί όροι για μία (;) έννοια

- Τα τελευταία 20 χρόνια έχει ενταθεί διεθνώς το ερευνητικό ενδιαφέρον για το θέμα → διάφοροι όροι λ.χ.
- «ακαδημαϊκός λόγος» (Κάντζου, 2024)
- «γλώσσα των γνωστικών αντικειμένων» (disciplinary language, Moore και Schleppegrell , 2020 στο Κάντζου, 2024) κ.λπ.

Αραποπούλου &
Γιαννουλοπούλου
(2001)

Αναστασιάδη-
Συμεωνίδη (2019)

Αναστασιάδη,
Μητσιάκη και Ζάγκα
(2014)

Κάντζου (2024)

Χαρακτηριστικά του ακαδημαϊκού λόγου

Ευρεία χρήση του «ακαδημαϊκού» λεξιλογίου

- Βασικό λεξιλόγιο
- Λεξιλόγιο επάρκειας
- Ακαδημαϊκό λεξιλόγιο
- Απαιτητικό λεξιλόγιο

επιστημονικό

ορολογία

(Μπακάκου-Ορφανού, 2003:160
στο Αντωνίου & Κατσαλήρου, 2014: 160)

«Επιστημονικό» ή
«γενικό» ακαδημαϊκό
λεξιλόγιο

Λεξιλόγιο απαραίτητο για
την κατανόηση και
έκφραση επιστημονικού
λόγου ανεξαρτήτως
επιστήμης

*αφορά σε, εξηγείται από,
αναφορικά με, σχετίζεται με...
ανάπτυξη, αύξηση, κατάσταση*

«Ορολογία» ή
«τεχνικό» λεξιλόγιο

Τεχνικοί όροι ειδικοί για
κάθε επιστημονικό πεδίο
*Λ.χ. ημιτόνιο, κυτταρική
μεμβράνη, ανάπτυγμα, κ.λπ.*

Προσοχή! Κάποιοι τεχνικοί όροι
χρησιμοποιούνται με άλλη
σημασία στην καθημερινή ζωή:

*(λ.χ. βάση, δύναμη, πηγή,
βαθμός, μοίρα, αντίσταση,
τόξο)*

Η κατανόηση των τεχνικών όρων είναι απαραίτητη για την κατανόηση του περιεχομένου και την κατάκτηση της γνώσης.

Ωστόσο, οι δυσκολίες των επιστημονικών κειμένων δεν αφορούν μόνο το λεξιλόγιο αυτό καθεαυτό αλλά και άλλα χαρακτηριστικά του ακ. λόγου

η αυθεντία και η αποστασιοποίηση του συντάκτη από το περιεχόμενο

→ Απρόσωπη γραφή

❑ Χρήση παθητικής φωνής αντί για ενεργητική φωνή

«Το θεωρητικό πρόγραμμα της διαίρεσης του πυρήνα του ατόμου έχει ασφαλώς επαληθευτεί από πειραματικές έρευνες»

Ύφος [+επίσημο]/, [+λόγιο]

Τύποι και δομές που αποκλίνουν φωνολογικά, μορφολογικά, συντακτικά σημασιολογικά κλπ από τον καθημερινό λόγο λ.χ. *προσπίπτει* αντί για *πέφτει*, *εισέρχεται* αντί για *μπαίνει...*

-υποτακτική σύνταξη, χρήση ουσιαστικών και επιθέτων με εμπρόθετους προσδιορισμούς και δευτερεύουσες προτάσεις, 'λόγια' συντακτικά σχήματα κ.ο.κ.

«Για την άνετη εξέταση του αντικειμένου το φωτίζουμε από κάτω με τεχνητό φωτισμό.»

«Περιστρέφοντας το κουμπί (κ) προς την κατάλληλη φορά, μπορούμε να δούμε το αντικείμενο πολύ καθαρά.»

Υψηλή λεξική πυκνότητα

- Ως προς τον όγκο των πληροφοριών που μεταφέρει, ο λόγος είναι **περιεκτικός και πυκνός**.
- Αποφεύγονται επαναλήψεις και το μήνυμα συμπυκνώνεται σε μικρό αριθμό λέξεων.
- Η λεξική πυκνότητα επιτυγχάνεται με διάφορα μέσα λ.χ.:
 1. το πλήθος των λέξεων περιεχομένου σε σχέση με τις γραμματικές λέξεις
 2. Τις ονοματοποιήσεις
 3. Τις αναφορικές προτάσεις

Λέξεις περιεχομένου # γραμματικές λέξεις

- λέξεις που φέρουν σημασία και "φέρουν το βάρος του σημασιακού περιεχομένου των εκφωνημάτων" (Ξυδόπουλος, 2008:76 στο Κάντζου, 2024)

Παράδειγμα από Βιολογία, Α΄ Γυμν.

«Η συγκέντρωση του οξυγόνου στο περιβάλλον του μονοκύτταρου οργανισμού είναι μεγαλύτερη από αυτή στο κυτταρόπλασμά του»

Ονοματοποιήσεις

Κατασκευή και χρήση ονοματικών δομών έναντι ρηματικών:

Συχνά έχουν τη μορφή ΟΥΣ + ΟΥΣ σε Γεν.

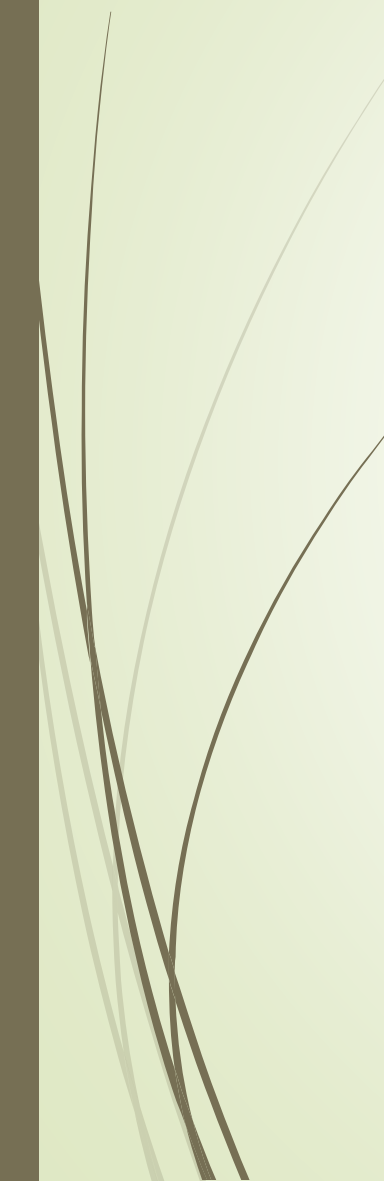
- ☐ «[...] η οποία έχει ως στόχο **την αντιμετώπιση προβλημάτων** που αφορούν την ποιότητα της ζωής των πολιτών»
- ☐ «[...] τα οποία συνεργάζονται με σκοπό **τη διατήρηση της ειρήνης, της ασφάλειας και τη συνεργασία για την επίλυση των παγκόσμιων προβλημάτων.**»

αλλά όχι πάντα:

- ☐ «**Η αποτυχία των Ιταλών να κατακτήσουν** την Ελλάδα τροποποίησε τα σχέδια των συμμάχων τους Γερμανών, ...»

Οι ονοματοποιήσεις και η συνεχής υποτακτική και 'λόγια' σύνταξη παίζουν έναν πολύ σημαντικό ρόλο

- Τα επιστημονικά κείμενα χαρακτηρίζονται από **υψηλό βαθμό αφάιρεσης**
 - Αυτή δεν εντοπίζεται ανάμεσα σε προτάσεις αλλά **κυρίως στο εσωτερικό τους.**
 - Η επιχειρηματολογία και οι σημασιολογικές σχέσεις είναι συχνά "κρυμμένες" εξαιτίας των ονοματοποιήσεων και της σύνταξης.
-

«Επιστημονικές μελέτες προειδοποιούν ότι αν συνεχιστεί η **συσσώρευση ρύπων** στην ατμόσφαιρα, θα έχουμε να αντιμετωπίσουμε **συνεχιζόμενη αύξηση της μέσης θερμοκρασίας** και **άνοδο της στάθμης της θάλασσας**, συχνότερα και ακραία καιρικά φαινόμενα, ξηρασίες, πλημμύρες, **επανεμφάνιση παλαιών ασθενειών, καταστροφές καλλιεργειών και οικοσυστημάτων**, καθώς και **απώλειες ανθρώπινων ζωών.**»

(Γεωγραφία Ε' δημ., από ιστοσελίδα της Greenpeace)

«Γενικά το **χρώμα ενός αδιαφανούς σώματος** καθορίζεται από το **χρώμα που αντιστοιχεί στις φωτεινές ακτίνες που αυτό ανακλά**, ενώ **ενός διαφανούς** καθορίζεται από το **χρώμα που αντιστοιχεί στις φωτεινές ακτίνες των οποίων επιτρέπει τη διέλευση.**

(Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, 2019:35)

Άλλα χαρακτηριστικά του ακαδημαϊκού λόγου.

Ταξινομήσεις

Συστηματική κατηγοριοποίηση φαινομένων σε ιεραρχημένες δομές (ταξινομίες), η οποία στηρίζεται στις βασικές αρχές της υπερωνυμίας και της σύνθεσης:

Υπερωνυμία (σχέση γενών-ειδών)	Σύνθεση (σχέση μέρους-όλου)
Οπτικά όργανα ❖ Φωτογραφική μηχανή ❖ Μικροσκόπιο ❖ Τηλεσκόπιο ❖ Μάτι	Άνθος ❖ Σέπαλα ❖ Πεταλα ❖ Ύπερος ❖ Στήμονες

Άλλα χαρακτηριστικά του ακαδημαϊκού λόγου. Ορισμοί

Κάθε όρος επιδέχεται τουλάχιστον έναν ορισμό, για τη διατύπωση του οποίου η συνηθέστερη γλωσσική δομή που χρησιμοποιείται έχει τη μορφή « $\chi=\psi$ » λ.χ.

«Οπτικός φακός ονομάζεται ένα διαφανές σώμα, συνήθως από γυαλί, το οποίο έχει καμπύλες επιφάνειες (σφαιρικές ή κυλινδρικές)» (Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, 2019)

Συνοψίζοντας...

- Υψηλή λεξική πυκνότητα
 - Λεξιλόγιο με χαμηλή συχνότητα (ή/και τεχνικό λεξιλόγιο)
 - Ύπαρξη μεγάλου αριθμού ονοματοποιήσεων
 - Παρουσία σύνθετων μορφοσυντακτικών δομών (π.χ. παθητική φωνή) κ.ο.κ.
- ☐ δυσχεραίνουν την κατανόηση του ακαδημαϊκού λόγου και την πρόσβαση των μαθητών στη γνώση (‘επιστημονικό γραμματισμό’)

Το φαινόμενο αυτό απασχολεί τα εκπαιδευτικά συστήματα εδώ και δεκαετίες

➤ Σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες: «Τάξεις Υποδοχής» (διδασκαλία της Γ2 ως αντικείμενο)

➤ Στις ΗΠΑ: ήδη από τη δεκαετία του '80 →

διάφορα μοντέλα διδασκαλίας όπου συνδυάζεται η διδασκαλία/κατάκτηση της Αγγλικής ως Γ2 με διδασκαλία/κατάκτηση περιεχομένου σε διάφορα γνωστικά αντικείμενα

Όρος-ομπρέλα: **διδασκαλία με βάση το περιεχόμενο** (content-based instruction)

Η διδασκαλία με βάση το περιεχόμενο: ποικιλία προσεγγίσεων και εφαρμογών

- Συνδυάζεται η διδασκαλία γλώσσας (Γ2) και περιεχομένου με ποικίλους τρόπους.
- **Κοινό σημείο:** η διδασκαλία περιλαμβάνει τόσο γλωσσικούς όσο και γνωστικούς στόχους.
- **Διαφορές:** τα ποικίλα διδακτικά μοντέλα τοποθετούνται σε ένα **φάσμα** ανάλογα με το κατά πόσο δίνουν έμφαση στην **εκμάθηση του περιεχομένου** ή στην **εκμάθηση της Γ2**

(Met, 1999 · Snow & Brinton, 2017 · Snow & Brinton, 2023 · Ζάγκα, 2014 · Χατζηδάκη, 2001, κ.ά.).

Διδασκαλία γλώσσας με βάση το περιεχόμενο: ένα συνεχές συνδυαστικής προσέγγισης γλώσσας και περιεχομένου (Met, 1999, Fig.1)

Με έμφαση στο περιεχόμενο

Το περιεχόμενο διδάσκεται μέσω της Γ2.

Προτεραιότητα έχει η εκμάθηση του περιεχομένου.

Η κατάκτηση της γλώσσας είναι δευτερεύουσα.

Οι στόχοι σχετικά με την κατάκτηση του περιεχομένου καθορίζονται από τους αντίστοιχους στόχους του Α.Π.

Οι γλωσσικοί στόχοι επιλέγονται από τους/τις εκπαιδευτικούς.

Οι μαθητές/τριες αξιολογούνται ως προς τον βαθμό κατάκτησης του περιεχομένου.

Με έμφαση στη γλώσσα

Το περιεχόμενο χρησιμεύει για την κατάκτηση της Γ2.

Προτεραιότητα έχει η εκμάθηση της γλώσσας.

Η εκμάθηση του περιεχομένου προκύπτει τυχαία και απροσχεδίαστα.

Οι στόχοι σχετικά με την κατάκτηση της γλώσσας καθορίζονται από τους αντίστοιχους στόχους του Α.Π.

Οι μαθητές/τριες αξιολογούνται κυρίως ως προς την επίτευξη γλωσσικών στόχων.

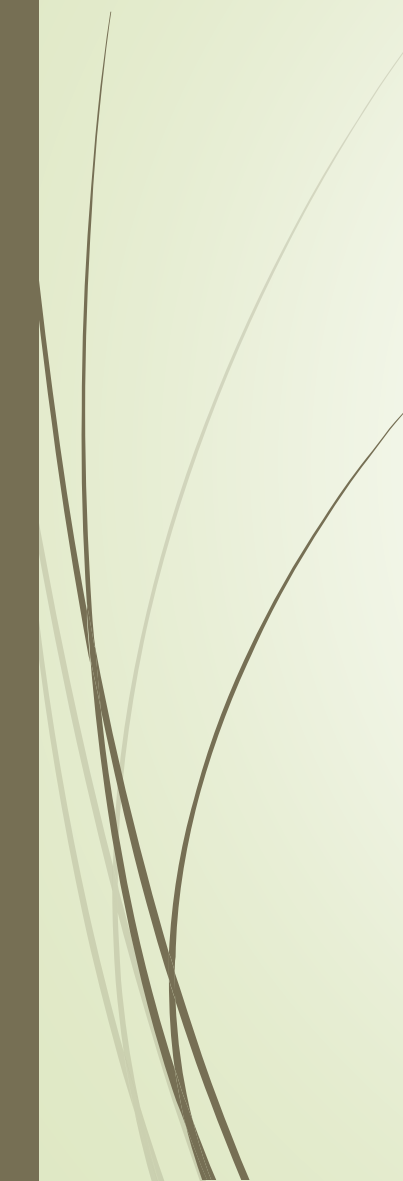
Μοντέλα με έμφαση στο περιεχόμενο:
ένα παράδειγμα (Met, 1999 · Ζάγκα 2014 · Χατζηδάκη 2001)

Πλαισιωμένη διδασκαλία γνωστικών αντικειμένων (*Sheltered subject-matter instruction*)

- Γνωστικά αντικείμενα διδάσκονται στη Γ2 των μαθητών με **τεχνικές και στρατηγικές που να διευκολύνουν την πρόσβασή τους στη γνώση**, παρά το χαμηλό επίπεδο γλωσσομάθειας τους
- Η έμφαση είναι στην **κατάκτηση του περιεχομένου**.

Συνήθειες στρατηγικές:

- **Απλοποίηση** της γλώσσας της διδασκαλίας
 - Παρουσίαση της νέας γνώσης με **γραφικούς προοργανωτές** και άλλα γραφήματα ή εποπτικά μέσα
 - Δραστηριότητες επικεντρωμένες στην **ανακαλυπτική μάθηση** και στην **ενεργό συμμετοχή** των μαθητών/τριών κ.ά.
-

Ο/Η εκπαιδευτικός παίζει πολύ σημαντικό ρόλο

- Καλείται να επιλέξει τις **κατάλληλες γλωσσικές 'διευκολύνσεις'** χωρίς να θέσει σε κίνδυνο τον **γνωστικό εμπλουτισμό** των μαθητών/τριών

(λ.χ. πώς να αντικαταστήσει τις λέξεις που παρουσιάζουν ιδιαίτερη δυσκολία με άλλες, που θα επιτρέψουν να διατηρηθεί ο πυρήνας των νοημάτων του μαθήματος).

- Απαιτείται **καλή γνώση:**
 - **του γνωστικού αντικειμένου** αλλά και
 - **των γλωσσικών και γνωστικών απαιτήσεων** που παρουσιάζει η διδασκαλία του

Μοντέλα με έμφαση στη γλώσσα:

ένα παράδειγμα (Met, 1999 · Ζάγκα 2014 · Χατζηδάκη 2001)

Θεματικά οργανωμένη διδασκαλία (Theme-based instruction)

- ❑ Η οργάνωση της διδασκαλίας της Γ2 γύρω από ενότητες όπως 'υγεία', 'διατροφή', 'κατοικία', 'περιβάλλον', 'ταξίδια' κλπ
- ❑ Στόχος η βελτίωση της γλωσσικής επάρκειας των μαθητών.
- ❑ Διδασκαλία από ειδικούς στη διδασκαλία μίας Γ2, όχι από εκπαιδευτικούς 'ειδικοτήτων'.
- ❑ Η κατάκτηση του περιεχομένου είναι δευτερεύουσας σημασίας, δεν αξιολογούνται οι μαθητές πάνω σε αυτό.

Ευρεία χρήση τέτοιων συνδυαστικών προσεγγίσεων

Καλύπτει όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης και ποικίλους μαθητικούς πληθυσμούς σε διάφορες χώρες, λ.χ.

- 1) Προγράμματα για μαθητές/τριες από την **κυρίαρχη ομάδα** που φοιτούν σε **προγράμματα εμβάπτισης** (immersion programmes): παρακολουθούν όλα τα μαθήματα ή ένα μέρος τους μέσω μιας Γ2 τους (λ.χ. γαλλικά στον Καναδά, αγγλικά στην Ισπανία, κινέζικα ή γιαπωνέζικα στις ΗΠΑ κ.ο.κ.)
- 2) Διδασκαλία ξένων γλωσσών στην Τριτοβάθμια εκπαίδευση
- 3) Διδασκαλία της Αγγλικής για Συγκεκριμένους Σκοπούς (ESP) σε ενήλικες κ.ά.

(Ζάγκα, 2014)

Σχετικές εξελίξεις στην Ευρώπη

Ήδη από τη δεκαετία του 1990...

- προβληματισμοί και πρωτοβουλίες για τη βελτίωση της γλωσσικής διδασκαλίας
- Στόχος των τελευταίων 25 ετών: η καλλιέργεια **πολλαπλογλωσσίας** (plurilingualism) ανάμεσα στους Ευρωπαίους πολίτες
- Εισήγηση για **νέες, συνδυαστικές προσεγγίσεις** στη γλωσσική διδασκαλία
- η πιο διαδεδομένη είναι το CLIL (Dalton-Puffer, 2007).

CLIL: Content and Language Integrated Learning

*Ολοκληρωμένη Εκμάθηση
Περιεχομένου και Γλώσσας (ΟΕΠΕΓ)*

Η «ευρωπαϊκή» εκδοχή της «διδασκαλίας με βάση το περιεχόμενο»

- Υιοθετήθηκε το 1994
- Εκπαιδευτική προσέγγιση με **διπλό στόχο**, κατά την οποία μια **επιπρόσθετη γλώσσα** χρησιμοποιείται για την **εκμάθηση και διδασκαλία περιεχομένου και γλώσσας** με στόχο να αναπτύξει την κατοχή και των δύο σε προκαθορισμένα επίπεδα

(Coyle, Hood and Marsh, 2010)

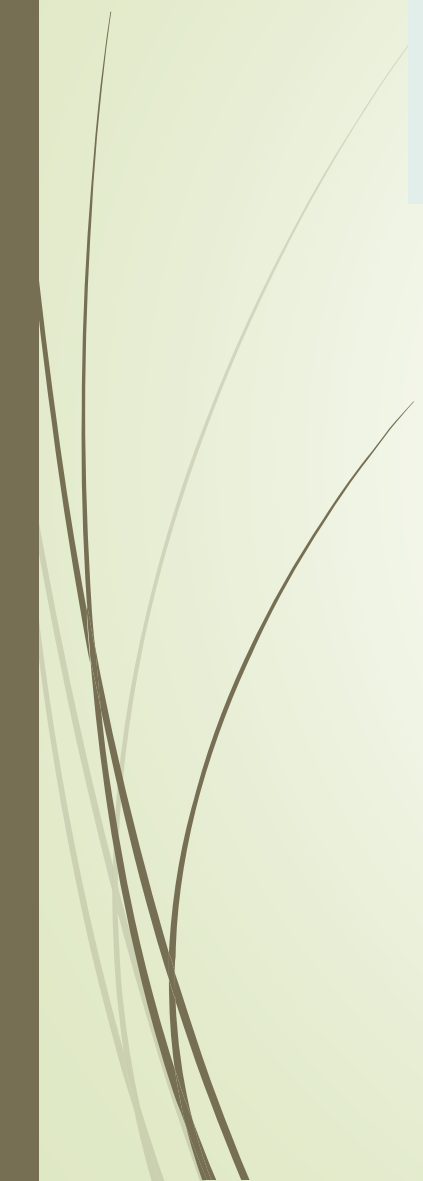

Αρχικά, εφαρμογή στη διδασκαλία ξένων γλωσσών

- Για πολλά χρόνια, CLIL: συνδυαστική διδασκαλία της **Αγγλικής ως Γ2** με άλλα γνωστικά αντικείμενα.
- Πολύ θετικά τα αποτελέσματα εμπειρικών ερευνών (Matheoudakis et al. 2014).
- υψηλό επίπεδο επάρκειας στη γλώσσα-στόχο και υψηλό επίπεδο κατάκτησης του περιεχομένου (σε λιγότερο χρόνο από ό,τι απαιτούσε η αυτόνομη γλωσσική διδασκαλία)
- κοινωνικό επίπεδο- γρηγορότερη ενσωμάτωση και ανάπτυξη θετικών στάσεων απέναντι στην πολυπολιτισμικότητα.

Στροφή προς την αξιοποίησή της και για τη διδασκαλία των αναδυόμενα δίγλωσσων μαθητών/τριών

- Τόσο στην εφαρμογή του σε τάξεις ΞΓ, όσο και σε τάξεις με αναδυόμενα δίγλωσσους μαθητές, η εφαρμογή του CLIL απαιτεί **συνεργασία** μεταξύ
 - εκπαιδευτικών που διδάσκουν τη Γ2 ως γνωστικό αντικείμενο
 - εκπαιδευτικών ειδικοτήτων.
-

Σημαντικές θεωρητικές παραδοχές και διδακτικές πρακτικές (1/2)

Η διδασκαλία της Γ2 είναι περισσότερο αποτελεσματική όταν...

- πραγματοποιείται μέσα σε ένα **αυθεντικό επικοινωνιακό περιβάλλον**, με γλωσσικά ερεθίσματα και δραστηριότητες που κεντρίζουν το ενδιαφέρον των μαθητών (*η Γ2 ως μέσο για κατανόηση νοήματος*)
- αντιστοιχεί σε **πραγματικές ανάγκες** των μαθητών/τριών που καλύπτονται από τη χρήση αυτής της γλώσσας (*αυξημένα κίνητρα των μαθητών να εμπλακούν στο μάθημα και να αλληλεπιδράσουν με τη γλώσσα-στόχο*)

Σημαντικές θεωρητικές παραδοχές και διδακτικές πρακτικές (2/2)

- Το περιεχόμενο («η ύλη») παρέχει τη βάση για την ενεργοποίηση τόσο των γνωστικών και των αλληλεπιδραστικών διαδικασιών που είναι βασικές για την εκμάθηση μιας δεύτερης/ ξένης γλώσσας.
- Ειδικά για τους αναδυόμενα δίγλωσσους μαθητές, συμβάλλει στο να αναπτυχθούν όψεις της γλώσσας που συνδέονται με γνωσιακές δεξιότητες όπως είναι η ταξινόμηση, η περιγραφή μίας διαδικασίας, η διατύπωση υπόθεσης, η πρόβλεψη, η ερμηνεία, κ.ά.

(βλ. Ζάγκα, 2014, Ματθαιουδάκη, 2014, Ματθαιουδάκη & Μαλιγκούδη υπό εκδοση).

Εφαρμογές του CLIL στην Ελλάδα

➤ Στη διδασκαλία ξένων γλωσσών:

- ❖ μία από τις λίγες ευρωπαϊκές χώρες όπου δεν εφαρμόζεται επίσημα (αλλά βλ. προγράμματα σε Πειραματικά σχολεία στο πλαίσιο της διδασκαλίας της Αγγλικής (Mattheoudakis, 2019))

➤ Στην υποστήριξη δίγλωσσων μαθητών:

- ❖ όχι συστηματική εφαρμογή
- ❖ προτάσεις και υλικά κυρίως στο πλαίσιο του προγράμματος ΕΠΕΑΕΚ «Εκπαίδευση παλιννοστούντων και αλλοδαπών μαθητών» (2011-2014) (diapolis.auth.gr) αλλά όχι μόνο

(Αναστασιάδη, κ.α. 2015, Αναστασιάδη, Ζάγκα και Ματθαιουδάκη, 2014, Ζάγκα, 2019, Μητσιακή & Συμεωνίδου, 2019)

Η οργάνωση της διδασκαλίας με βάση τις αρχές του CLIL

Αναστασιάδη-Συμεωνίδη κ.ά, 2014, Ζάγκα, 2014,
Μαθαιουδάκη & Μαλιγκούδη (υπό έκδοση) , Χατζηδάκη,
2014

Στοχεύουμε στην κάλυψη τόσο γλωσσικών όσο και γνωστικών στόχων (1/2)

Εντοπίζουμε (πριν από τη διδασκαλία και σε συνεργασία):

- Τους **μαθησιακούς στόχους** («τι θέλουμε να μάθουν οι μαθητές σε αυτήν την ενότητα;») και ειδικότερα
- Ποιες είναι οι **απαιτούμενες γνωστικές και γλωσσικές λειτουργίες**:

(λ.χ. ορισμός; περιγραφή δραστηριοτήτων; αναφορά χρονικής ακολουθίας γεγονότων; σύγκριση γεγονότων/ φαινομένων/ διαδικασιών; Κ.ο.κ.

Στοχεύουμε στην κάλυψη τόσο γλωσσικών όσο και γνωστικών στόχων (2/2)

➤ Τα **γλωσσικά στοιχεία** που σχετίζονται με το κείμενο:

α) τη **γλώσσα** που είναι **απαραίτητη για την κατανόηση του περιεχομένου** (content - obligatory language) (π.χ. τεχνικοί όροι ή ΟΦ/ΡΦ που σχετίζονται με ένα επιστημονικό πεδίο).

β) τη **γλώσσα** που είναι **«συμβατή» με το περιεχόμενο** (Content – compatible language): οι ΟΦ και ΡΦ που υποστηρίζουν το περιεχόμενο χωρίς να είναι απαραίτητες για την κατανόηση του.

(Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, 2019, Αναστασιάδη κ,ά, 2014, Χατζηδάκη, 2014)

A. Η
οργάνωση
της τάξης-
μαθησιακό
κλίμα

Περιβάλλον αποδοχής και ενίσχυσης
των ταυτοτήτων και της
αυτοεκτίμησης των μαθητών/τριών

Εργασίες σε **συνεργατικά-εταιρικά**
σχήματα

Χρήση **σταθερών 'ρουτινών'** (στάδια,
οδηγίες, δραστηριότητες, κλπ)

Εμπλοκή των μαθητών σε
δραστηριότητες (με τρόπους και μέσα
όχι απαραίτητα λεκτικά)

β. Διάφορες μορφές 'σκαλωσιάς' (scaffolding)

Παροχή υποστήριξης για την κατανόηση

Υποστήριξη
για αύξηση
της κατα-
νόησης

Ενεργοποίηση της πρότερης γνώσης των μαθητών/τριών

Αξιοποίηση της Γ1 των μαθητών (υποβοήθηση από ΤΝ, λεξικά, κλπ) τόσο για την κατανόηση όσο και για την παραγωγή

Χρήση διαφόρων εποπτικών (πολυτροπικών) μέσων (φωτογραφίες, βίντεο, γραφήματα, κλπ)

Ρητή διδασκαλία λεξιλογίου (γλώσσα «απαραίτητη» ή/και χρήσιμη («συμβατή»))

Γλωσσική εξομάλυνση του κειμένου (επεμβάσεις σε συντακτικό και λεξιλογικό επίπεδο)

Μοντελοποίηση (διαδικασίες)

Ζάγκα, 2014

- Χρήση γραφημάτων για ταξινόμηση. Οργάνωση εννοιών

Η ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ 3

Μάθημα: Βιολογία⁸⁹ Α΄ Γυμνασίου (κεφ. 2: Πρόσληψη ουσιών και πέψη)
Διάβασε το κείμενάκι. Μπορείς να συμπληρώσεις το παρακάτω διάγραμμα;

«Η τροφή μας περιέχει θρεπτικές ουσίες, όπως πρωτεΐνες, υδατάνθρακες (σάκχαρα), λίπη, βιταμίνες, ορισμένα άλατα μετάλλων και νερό. Ο οργανισμός μας χρησιμοποιεί τις ουσίες αυτές για να εξασφαλίζει ενέργεια, να αναπτύσσεται, να διατηρεί τη δομή του, να εκτελεί φυσιολογικά τις λειτουργίες του και να παραμένει υγιής. Είναι δυνατόν να εξασφαλίζουμε όλες τις θρεπτικές ουσίες που μας είναι απαραίτητες, αν καταναλώνουμε μόνο ένα είδος τροφής, όπως, για παράδειγμα, πατάτες τηγανητές; Όλες οι τροφές δεν περιέχουν σε ίσες ποσότητες όλες τις θρεπτικές ουσίες. Άλλες τροφές είναι πλούσιες σε πρωτεΐνες, άλλες σε λίπη και άλλες σε υδατάνθρακες. Για τον λόγο αυτό πρέπει καθημερινά να καταναλώνουμε ποικιλία τροφών. Θα πρέπει να έχουμε δηλαδή μια ισορροπημένη διατροφή.»

Κατάταξε τις θρεπτικές ουσίες στο παρακάτω διάγραμμα:

89. Για ολοκληρωμένη παρουσίαση της διδακτικής εφαρμογής βλ. Κουτσανδοέας 2014.

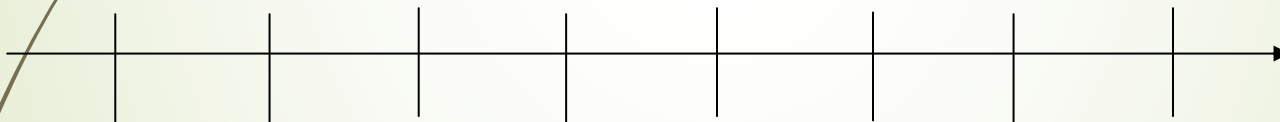
Μετατρέπω το κείμενο σε σχεδιάγραμμα

1. Χρονογραμμή για να αναπαραστήσει τα γεγονότα μίας ιστορίας σε χρονολογική σειρά ή για άλλους σκοπούς

Επτανησιακή Σχολή
(τέλος 18^{ου}-αρχές 19^{ου} αιώνα)

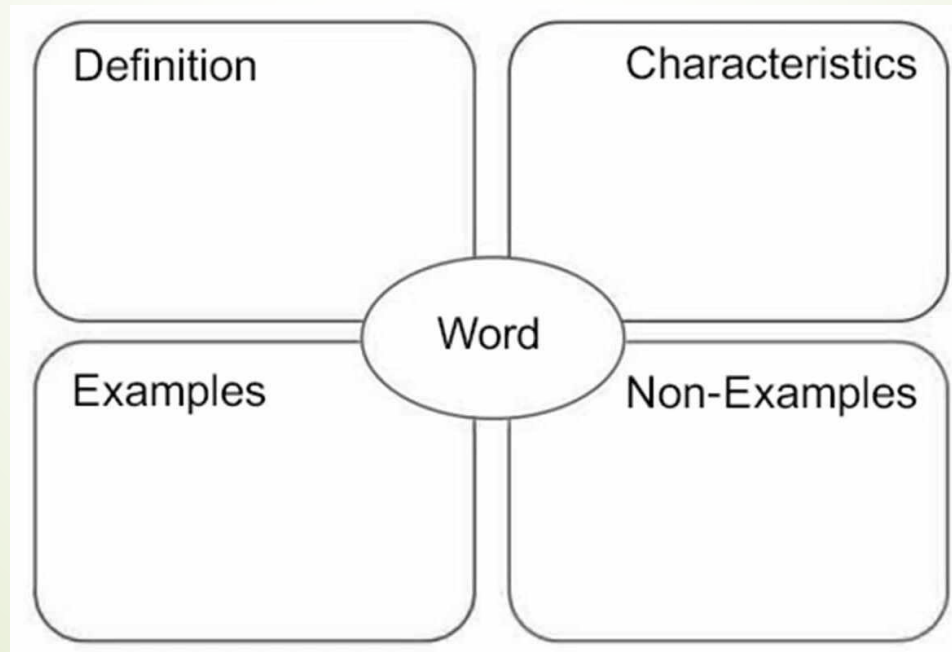
Η Γενιά του 1930

Πρώτη μεταπολεμική γενιά
(1945-1967)

Παράδειγμα ρητής διδασκαλίας λεξιλογίου. Το μοντέλο Frayer

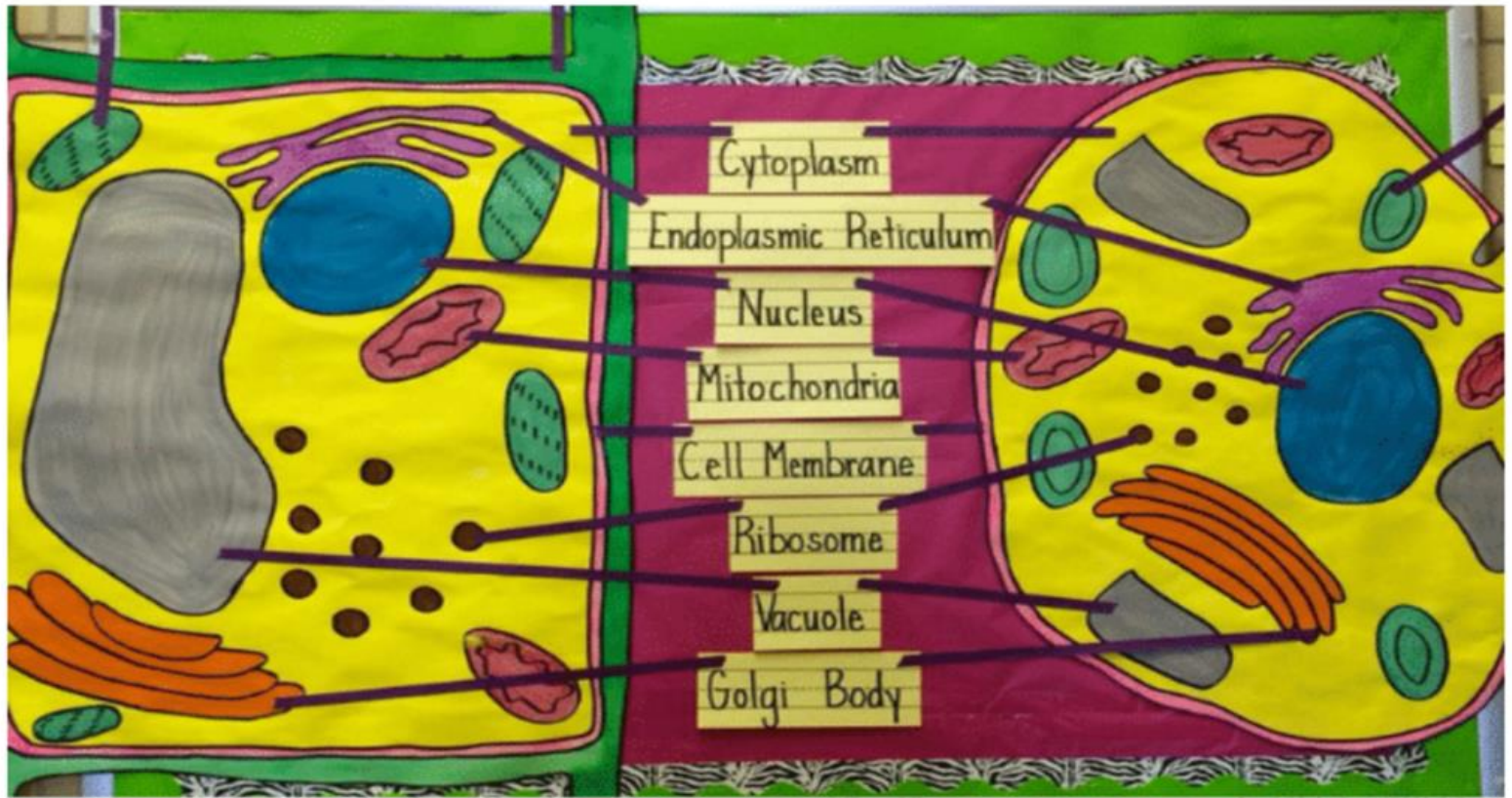
(Θώμου, 2023, Ματθαιουδάκη & Μαλιγκούδη, υπό έκδοση)

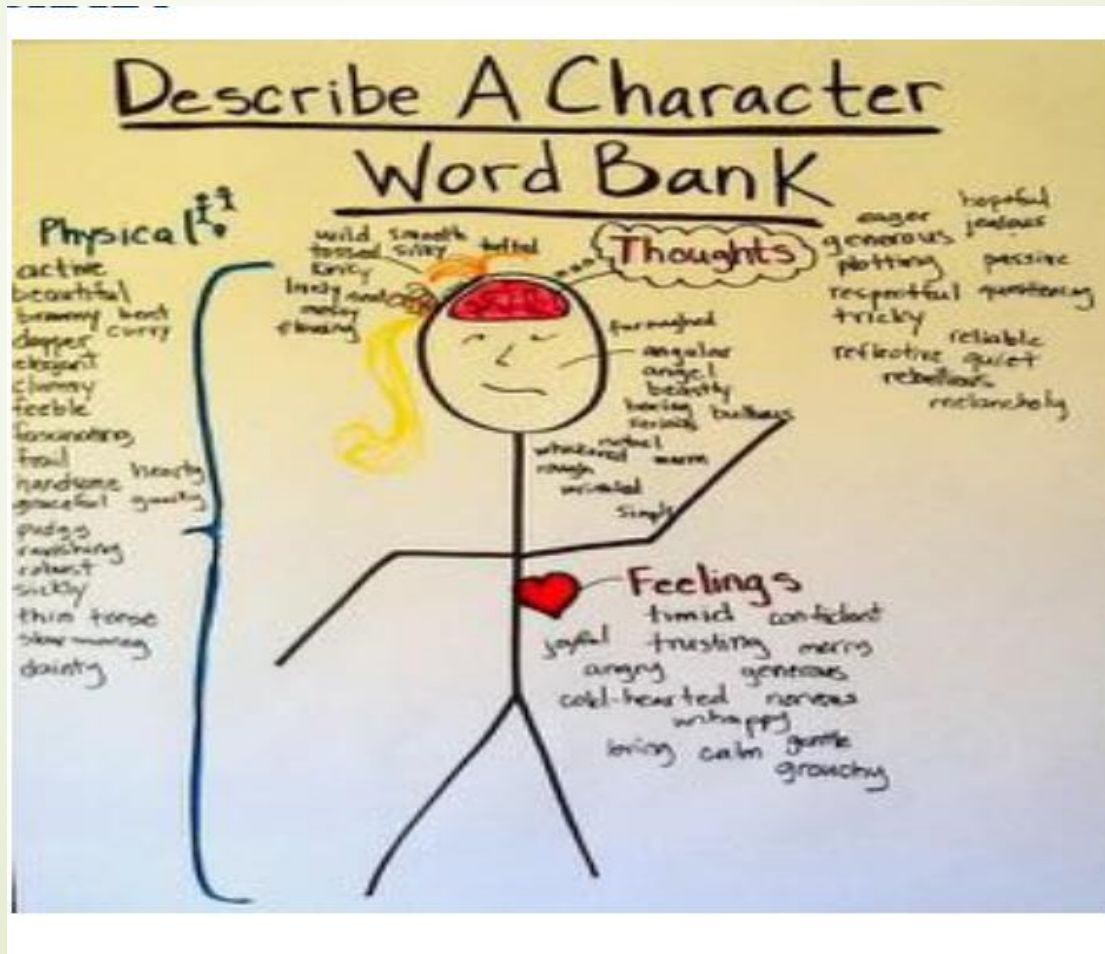
Παράδειγμα ρητής διδασκαλίας λεξιλογίου.

Θεματικός πίνακας

(Ματθαιουδάκη & Μαλιγκούδη, υπό έκδοση)

Παράδειγμα ρητής διδασκαλίας λεξιλογίου. Τράπεζα λέξεων (Ματθαιουδάκη & Μαλιγκούδη, υπό έκδοση)

Σημαντικό!

- Η διδασκαλία λεξιλογίου (και εννοιών) δεν περιορίζεται στην οπτική αναπαράσταση ΑΛΛΑ οργανώνεται καλύτερα με αυτόν τον τρόπο
- Δεν συνιστάται η εκμάθηση καταλόγου λέξεων, χωρίς ένταξή τους σε κάποια προτασιακά σχήματα.
- Για μια συνολική άποψη στο θέμα της διδασκαλίας του λεξιλογίου στην Ελληνική ως Γ2 βλ. Αντωνίου, 2008, 2024' Αντωνίου & Κατσαλήρου, 2014).

β. Διάφορες μορφές 'σκαλωσιάς' (scaffolding)

Παροχή υποστήριξης για την ανάπτυξη
δεξιοτήτων ακ. λόγου

Αυξάνουμε
την εμπλοκή
των
μαθητών
στη μάθηση

Διδασκαλία του πώς να κάνουν ορισμούς
ή να κρατούν σημειώσεις, πώς να
εντοπίζουν το νόημα των λέξεων

Διδασκαλία του πώς να βρίσκουν τις
νοηματικές σχέσεις μέσα σε ένα κείμενο

Διδασκαλία μετατροπής κειμένου σε
γραφική παράσταση και το αντίστροφο

Ενθάρρυνση των μαθητών/μαθητριών να
κάνουν οι ίδιοι/ες μια προφορική περίληψη/
σύνοψη των κύριων σημείων του μαθήματος,
να γράφουν πλαγιότιτλους (στη γλώσσα τους,
αν αυτό τους βοηθά)

Υποστήριξη για την έκφραση γλωσσικών και γνωστικών λειτουργιών.

Προτασιακά πλαίσια (Ματθαίουδάκη & Μαλιγκούδη, υπό έκδοση)
(1/2)

Συγκρίνω

Μία διαφορά/ομοιότητα μεταξύ _____ και
_____ είναι _____

Διατυπώνω
τη γνώμη
μου

Συμφωνώ / διαφωνώ με τον/τη
_____. Πιστεύω ότι / Η γνώμη μου
είναι ότι _____

Περιγράφω

Οι κύριοι χαρακτήρες της ιστορίας είναι ο
_____ και η _____ διότι

Υποστήριξη για την έκφραση γλωσσικών και γνωστικών λειτουργιών:

Προτασιακά πλαίσια (Ματθαιουδάκη & Μαλιγκούδη, υπό έκδοση) (2/2)

- Τα δεδομένα αποδεικνύουν ότι _____
- Οι μεταβολές στη θερμοκρασία προκαλούν _____
- Οι τιμές θερμοκρασίας στο σχεδιάγραμμα δείχνουν ότι _____
- ➡ Θα κάνουμε ένα πείραμα για να διαπιστώσουμε εάν _____

Υποστήριξη για να αναπτύξουν οι μαθητές ακ. γλώσσα.

Καλλιεργώ τη μεταγλωσσική επίγνωση των μαθητών

Παράδειγμα
από Ζάγκα,
2014

2. Συμπλήρωσε τα κενά. Πρόσεξε πότε χρησιμοποιούμε λέξεις από το καθημερινό και πότε από το επιστημονικό λεξιλόγιο.⁹¹

1. Τα ένζυμα είναι ουσίες πολύπλοκης δομής που δρουν καταλυτικά σε βιοχημικές αντιδράσεις (στους ζώντες οργανισμούς). Π.χ. η πτυαλίνη είναι ένζυμο που υπάρχει στη _____ και επιταχύνει τη μετατροπή του αμύλου σε σάκχαρο. (το σάλιο, η σίελος)
2. Το φαγητό μύριζε τόσο ωραία που έτρεχαν τα _____ του! (το σάλιο, η σίελος)
3. Τουλάχιστον μια φορά την εβδομάδα η μητέρα μου μαγειρεύει _____. «Είναι πολύ υγιεινό για τα παιδιά», μας λέει με σιγουριά. (το συκώτι, το ήπαρ)
4. Τα ζώα αποταμιεύουν τις μυκοτοξίνες στο _____, με αποτέλεσμα όταν πηγαίνουν για σφαγή, να περνάει στον άνθρωπο, με την τροφική αλυσίδα. (το συκώτι, το ήπαρ)
5. «Στρώσε τον _____ σου να διαβάσεις, αλλιώς δε θα περάσεις την τάξη», του φώναξε ο πατέρας του. (ο κώλος, ο πρωκτός)

Υποστήριξη για να αναπτύξουν οι μαθητές ακ.
γλώσσα.

Καλλιεργώ δεξιότητες αναγνώρισης σημασίας
λέξεων από συμφραζόμενα και χρήση λεξικού

➤ (Παράδειγμα από Ζάγκα, 2014)

εύκολο για έναν αμπελοκαλλιεργητή να αξιοποιήσει τη λιγοστή του παραγωγή και να οργανώσει ένα μικρό παραδοσιακό οινοποιείο και εμφιαλωτήριο κρασιού ή για έναν κατασκευαστή ειδών λαϊκής τέχνης να οργανώσει μια ανάλογη βιοτεχνική μονάδα σε ένα μικρό ορεινό χωριό.

Ορισμένα από τα χαρακτηριστικά της μεταποίησης (βιομηχανίας-βιοτεχνίας) στη χώρα μας είναι σήμερα τα εξής:

- Έχουν αναπτυχθεί αρκετοί βιομηχανικοί κλάδοι, όμως δεν είμαστε βιομηχανική χώρα.
- Σε μεγάλο ποσοστό η βιομηχανική μας παραγωγή είναι συνδεδεμένη με την αγροτική παραγωγή, με αποτέλεσμα να κυριαρχούν οι μονάδες επεξεργασίας τροφίμων (με κυρίαρχη τη γαλακτοβιομηχανία) τόσο στο βιοτεχνικό όσο και στο βιομηχανικό επίπεδο. Άλλοι σημαντικοί μεταποιητικοί κλάδοι είναι η κλωστοϋφαντουργία, η ένδυση και η υπόδηση, η παρασκευή βασικών μετάλλων (σίδηρος, αλουμίνιο κ.ά.), η διύλιση πετρελαίου, η κατασκευή μεταλλικών προϊόντων, η κατασκευή προϊόντων από ορυκτά κ.ά.

1. Στο πλαίσιο της ομάδας σας εντοπίστε λέξεις του κειμένου που πιθανόν να σας είναι άγνωστες και προσπαθήστε να μαντέψετε τη σημασία τους από τα συμφραζόμενα. Αν συναντήσετε δυσκολίες, συμβουλευτείτε τα λεξικά σας.

Υποστήριξη για να αναπτύξουν οι μαθητές ακ.
γλώσσα.

Διδάσκω τρόπους δόμησης ενός ακ.κειμένου

Παράδειγμα
από Ζάγκα
(2014)

Προσπαθήστε να εντοπίσετε τις ονοματικές φράσεις του κειμένου και να τις μετατρέψετε σε ρηματικές. Στη συνέχεια, δοκιμάστε να αντικαταστήσετε τις ονοματικές φράσεις με τις ρηματικές μέσα στο κείμενο. Τι αλλαγές θα πρέπει να γίνουν για να είναι κατανοητό το κείμενο; Προσπαθήστε να κάνετε αυτές τις αλλαγές σε μία από τις παραγράφους του κειμένου. Εξακολουθεί, κατά τη γνώμη σας, να είναι επιστημονικός ο λόγος του κειμένου;

Ονοματικές φράσεις	Ρηματικές φράσεις
<i>Ανυπαρξία αξιολόγων συγκοινωνιακών δικτύων</i>	<i>Δεν υπάρχουν αξιόλογα συγκοινωνιακά δίκτυα</i>

Χρήσιμα εργαλεία

ΕΛΕΦΥΣ: Εικονογραφημένο Λεξικό Φυσικής για το Σχολείο

όγκος (ο)

Η λέξη **όγκος** υπήρχε και στην ΑΕ και είχε την ίδια σημασία που έχει και σήμερα.

Για να υπολογίσουμε τον **όγκο** που έχει η αίθουσα, μετράμε το μήκος, το πλάτος και το ύψος της και τα πολλαπλασιάζουμε μεταξύ τους: π.χ. $5 \times 6 \times 3 = 90 \text{ m}^3$.

Το μπουκάλι του αναψυκτικού έχει μεγαλύτερο **όγκο** από το κουτάκι αλουμινίου. Γι' αυτό το προτιμώ!

<https://lefkos.uom.gr/elefys/index.html>

Ιωάννης Λεύκος & Μητσιάκη Μαρία.
2017. Εικονογραφημένο Λεξικό Φυσικής
για το Σχολείο (ΕΛΕΦΥΣ) (ηλεκτρονική
έκδοση). <http://www.elefys.gr>

μεγάλη ποσότητα ανθρώπων ή υλικών

ογκώδης, -ης, -ες

Η διαδήλωση των πολιτών για την ειρήνη ήταν μεγάλη σε όγκο.

Ο μπαμπάς του Τίμου μπήκε στο σπίτι κουβαλώντας ένα ογκώδες δέμα. Τι έκπληξη! Ήταν μια καινούρια τηλεόραση!

Αγγλική	Αραβική	Ρωσική	Τούρκικη	Κινεζική
volume	حجم	ёмкость	hacim	容积

Δύο σώματα που έχουν τον ίδιο **όγκο**, θα έχουν πάντοτε και την ίδια **μάζα**;
Ναι ή όχι; Σε ποιες περιπτώσεις μπορεί να ισχύει αυτό;

Στο υλικό αυτό θα βρείτε και
προτεινόμενες
δραστηριότητες και
παραδείγματα

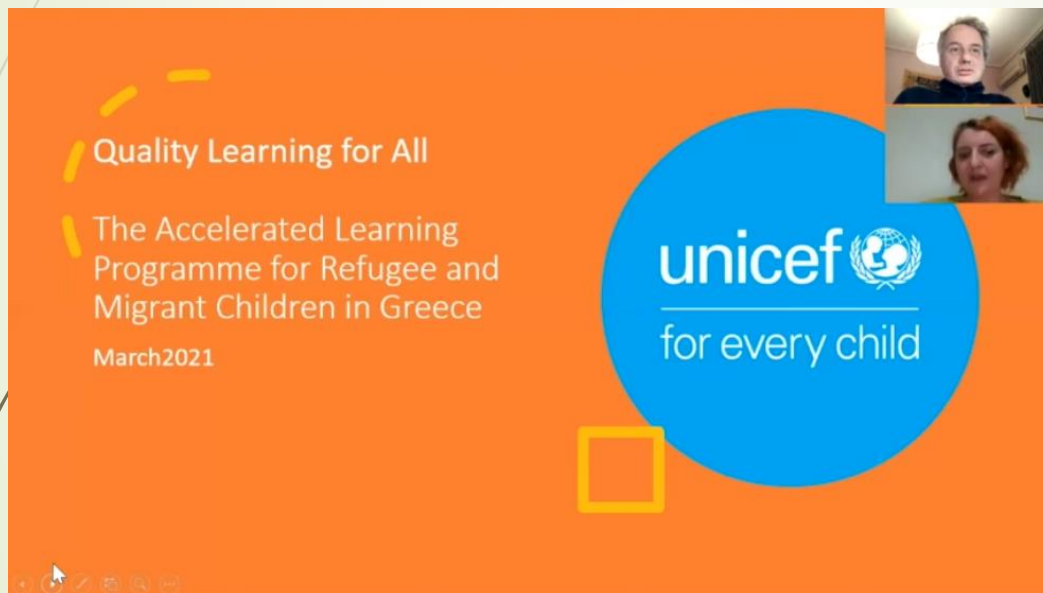
Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή (κεφ.4, 5 και 6)

Κείμενο σχολικού βιβλίου 1
σελ.22)

Ελληνικά μέσα από τα
μαθήματά μου
Αστάρη & Μπέλλα (2014)
Κοινωνική και Πολιτική
Αγωγή

Η έννοια του πολίτη είναι παλιά. Στην αρχαία Αθήνα υπήρχε νόμος που όριζε ποιοι ήταν οι πολίτες της Αθήνας. Δεν ήταν όλοι οι κάτοικοι της πόλης-κράτους, αλλά ορισμένοι από αυτούς. Οι πολίτες συμμετείχαν στα κοινά, προσέφεραν μέρος της περιουσίας τους για το καλό της πόλης, την προστάτευαν από κινδύνους, έλεγαν τη γνώμη τους, έκριναν τους εκπροσώπους τους και τις πράξεις τους. Ανάλογα, στις μέρες μας πολίτες της Ελλάδας είναι όσοι έχουν τα προσόντα που ορίζει ο νόμος. Οι Έλληνες πολίτες και τώρα συμμετέχουν στα κοινά, συνεισφέρουν οικονομικά, εκφράζουν ελεύθερα τη γνώμη τους και προστατεύουν την πατρίδα. Οι Έλληνες, δηλαδή, ήταν και είναι ενεργοί και υπεύθυνοι πολίτες με δικαιώματα και υποχρεώσεις.

<https://www.youtube.com/watch?v=5rCql2BZeUY>

The image shows a YouTube video player interface. The main content is a presentation slide with an orange background. On the left, there is a list of bullet points: "Quality Learning for All" and "The Accelerated Learning Programme for Refugee and Migrant Children in Greece", followed by the date "March 2021". On the right, there is a large blue circle containing the UNICEF logo and the text "for every child". A yellow square is positioned below the blue circle. In the top right corner, there are two small video thumbnails showing a man and a woman. At the bottom left, there are small icons for video controls.

Quality Learning for All

The Accelerated Learning Programme for Refugee and Migrant Children in Greece

March 2021

unicef
for every child

https://alp.teach4integration.gr/en/home_en/

Το Πρόγραμμα Ταχύρρυθμης Μάθησης (Accelerated Learning Program, ALP) αναπτύχθηκε το 2020 από ένα σχήμα τριμερούς συνεργασίας:

- του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας,
 - της UNICEF και
 - του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής,
- για έφηβους/ες μαθητές/ριες με προσφυγική ή μεταναστευτική εμπειρία.

**Στο πλαίσιο αυτό δημιουργήθηκαν σχολικά βιβλία
για εν δυνάμει δίγλωσσους στα εξής μαθήματα:**
Μαθηματικά

Φυσική

Χημεία

Βιολογία

Ιστορία

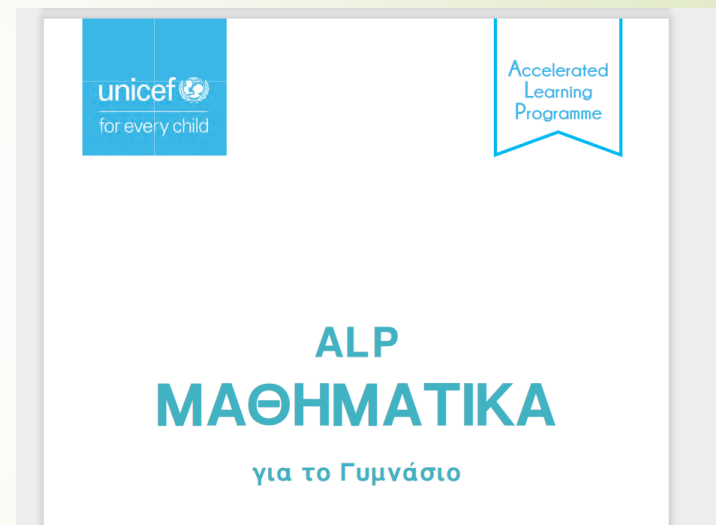
Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή

- Το γλωσσάρι κάθε γνωστικού αντικειμένου, δηλαδή το βασικό λεξιλόγιο με τους αντίστοιχους ορισμούς, είναι μεταφρασμένο σε 10 από τις περισσότερο ομιλούμενες από άτομα αυτής της ομάδας γλώσσες: **αγγλικά, αραβικά, γαλλικά, κουρμάντζι, ουρντού, σορανί, τουρκικά, φαρσί, ρωσικά, ουκρανικά.**
- Προς το παρόν τα βιβλία είναι γραμμένα στα ελληνικά, αγγλικά, γαλλικά και αραβικά.
- Στο βιβλίο της Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής οι τίτλοι των κεφαλαίων είναι μεταφρασμένοι και στα φαρσί και αραβικά, ενώ το περιεχόμενο του βιβλίου είναι εμπλουτισμένο και με αποσπάσματα στα περσικά, αραβικά, αγγλικά και γαλλικά.

Τα εκπαιδευτικά υλικά για τους/τις μαθητές/ριες συμπυκνώνουν, σε ένα πλαίσιο που είναι δυνατόν να παρουσιαστεί σε ένα σχολικό έτος φοίτησης, τις βασικές γνώσεις και δεξιότητες που παρέχονται στα τρία έτη φοίτησης στο Γυμνάσιο, με στόχο να είναι εφικτή η αποτελεσματική συμπερίληψη των μαθητών/ριών αυτών στις τάξεις στις οποίες τοποθετούνται με βάση την ηλικία τους.

Με άλλα λόγια, **τα υλικά του ALP υποστηρίζουν μαθητές/ριες**, που για οποιονδήποτε λόγο έχουν βρεθεί εκτός εκπαίδευσης για μικρότερα ή μεγαλύτερα διαστήματα,

☐ **να αναπληρώσουν τις γνώσεις** που θα τους επιτρέψουν να συμβαδίζουν με τους/τις μαθητές/ριες της ηλικίας τους και

☐ **να έχουν μια “επιτυχημένη” σχολική διαδρομή και πρόσβαση** στις επόμενες εκπαιδευτικές βαθμίδες πέραν της υποχρεωτικής εκπαίδευσης.

Υπό αυτήν την έννοια, η αντιμετώπιση της πρόωρης σχολικής εγκατάλειψης, της μη συστηματικής παρακολούθησης και της σχολικής διαρροής είναι ανάμεσα στις κεντρικές επιδιώξεις του Προγράμματος.

ΧΗΜΕΙΑ
για το Γυμνάσιο

ΟΔΗΓΟΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ

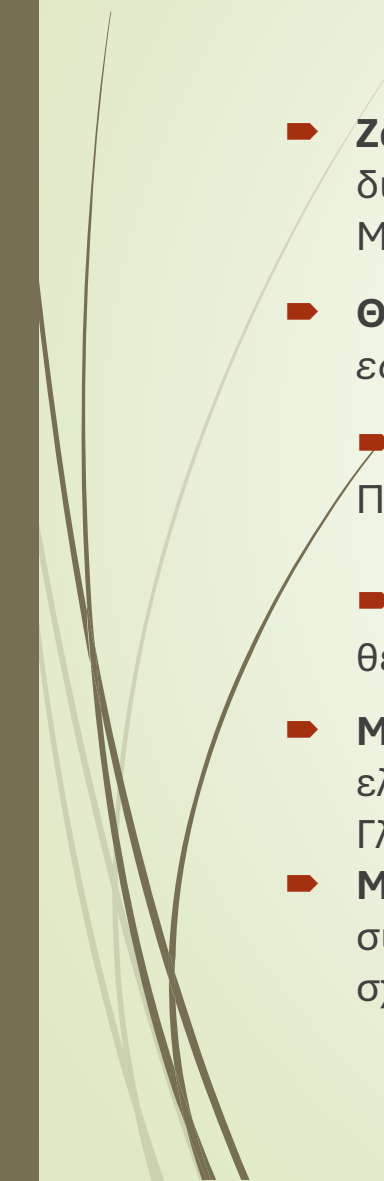
Σας ευχαριστώ!

Βιβλιογραφία (ελληνόγλωσση)

- **Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, Α. (2019).** Η διευρυμένη μορφή της προσέγγισης Ολοκληρωμένης μάθησης Περιεχομένου και Γλώσσας. *Φιλολόγος*, Τόμος ΜΑ', 27-45.
- **Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, Α., Ζάγκα, Ε. & Ματθαιουδάκη Μ. (2014).** Συνδυαστικές προσεγγίσεις στη γλωσσική διδασκαλία: Η περίπτωση του CLIL. Στο G. Kotzoglou et al. (eds), *Selected Papers of the 11th International Conference on Greek Linguistics*, (σσ. 102-113). Rhodes, University of the Aegean.
- **Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, Α., Μητσιάκη, Μ., Βλέτση, Ε., Οικονόμου, Σ. & Αλεξανδρή, Κ. (2015).** "Βλέποντας τον κόσμο με άλλα μάτια: φως, χρώματα, οπτικά όργανα". Μια προσέγγιση διδασκαλίας των φυσικών επιστημών μέσω της νέας ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας. Στο: Angeliki Psaltou- Joycey, Marina Mattheoudakis, Eleni Agathopoulou, *Cross-Curricular Approaches to Language Education, Selected papers 15th International Conference of Applied Linguistics* (23-25 November 2012). (σ. 244-272). Cambridge Scholars Publishing.
- **Αντωνίου, Μ. (2008).** Εκμάθηση του λεξιλογίου της νέας ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας: άμεση και έμμεση διδασκαλία – στρατηγικές κατάκτησης. *Οδηγός επιμόρφωσης: Διαπολιτισμική εκπαίδευση και αγωγή* (σσ. 177-194). Αριστοτέλειο πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης (διαθέσιμο στο «Επιμορφωτικό υλικό» στο <http://www.diapolis.auth.gr/>)

- **Αντωνίου, Μ., & Κατσαλήρου, Α. (2014).** Λεξιλόγιο. Στο Μ. Ιακώβου (Επιμ.), *Επιμορφωτικός οδηγός: Γενικές αρχές διδασκαλίας της ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας (επίπεδα Α1-Β2)*. πράξη «Εκπαίδευση αλλοδαπών και παλιννοστούντων μαθητών» - Δράση 2 «Ενίσχυση της ελληνομάθειας» (σσ. 158-196). ΥΠΑΙΘ. http://www.diapolis.auth.gr/diapolis_files/drasi1/Epimorfotikos_odigos.pdf.
- **Αντωνίου, Μ. (2024).** Λεξιλόγιο. Στο Κάντζου, Β. & Μ.Αντωνίου (επιμ.), *Διδάσκοντας τα ελληνικά ως δεύτερη γλώσσα* (σσ.232-273). Gutenberg.
- **Αραποπούλου, Μ. & Γιαννουλοπούλου, Γ. (2001).** Η χρήση της γλώσσας στα μη γλωσσικά μαθήματα: ο λόγος των επιστημών. *Επιστημονικός Οδηγός για τη γλώσσα*, Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας. διαθέσιμο στο https://www.greek-language.gr/greekLang/studies/guide/thema_e7/index.html
- **Cummins, J. (2005).** *Ταυτότητες υπό Διαπραγμάτευση: Εκπαίδευση με σκοπό την ενδυνάμωση σε μια κοινωνία της ετερότητας* (μτφ. Σ. Αργύρη, επιμ. επιμ. Ε.Σκούρτου), Αθήνα: Gutenberg, β' έκδοση βελτιωμένη.
- **Ζάγκα Ε. (2007).** Στρατηγικές εκμάθησης του λεξιλογίου κατά τη διδασκαλία της ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας. Πρακτικά του Πανελληνίου Συνεδρίου με θέμα: «Η Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση και οι προκλήσεις της εποχής μας», Σχολή Επιστημών Αγωγής του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων. <http://conf2007.edu.uoi.gr> .
- **Ζάγκα, Ε. (2014) .** *Η διδασκαλία της γλώσσας με βάση το περιεχόμενο*. Θεσσαλονίκη: Βάνιας.

-
-
- **Ζάγκα, Ε. (2019).** Όταν η γλώσσα και το περιεχόμενο συναντιούνται στη διδασκαλία: βασικές αρχές και στόχοι της προσέγγισης CLIL. *Φιλολόγος*, Τεύχος ΜΑ΄, 7-19
 - **Θώμου, Π. (2023)** Λεξιλογικά ζητήματα της νέας ελληνικής γλώσσας *Θεωρία και εφαρμογές*. Πεδίο.
 - **Μαθθαιουδάκη, Μ. (2019).** Η προσέγγιση CLIL: Η συμβολή του 3^{ου} Πειραματικού Σχολείου Ευόσμου. *Φιλολόγος* Τεύχος ΜΑ΄, 46-58.
 - **Μαθθαιουδάκη & Μαλιγκούδη (υπό έκδοση).** Η προσέγγιση CLIL: Από τη θεωρία στην πράξη.
 - **Μητσιακή, Μ. & Συμεωνίδου, Ε.-Ε. (2019).** Συλλογιστική και απόδειξη στο ελληνικό σχολείο: Μια πρόταση συνδυαστικής προσέγγισης Μαθηματικών & Γλώσσας στο πλαίσιο της προσέγγισης CLIL. *Φιλολόγος*, Τεύχος ΜΑ΄, 116-135.
 - **Μητσιακή, Μ. & Σίσκου, Γ. (2024).** «Μαγνήτης είναι κάτι που κολλάει αλλά σε σίδερα»: Επιστημονικοί ορισμοί μαθητριών και μαθητών του δημοτικού σχολείου. *Μελέτες για την ελληνική γλώσσα* 43, 391-403.

-
- **Χατζηδάκη, Α. (2001).** Για μια διδασκαλία της ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας 'με έμφαση στο περιεχόμενο'. Στο Βάμβουκας, Μ. & Χατζηδάκη, Α. (επιμ.), *Μάθηση και διδασκαλία της ελληνικής ως μητρικής και ως δεύτερης γλώσσας. Πρακτικά συνεδρίου του Π.Τ.Δ.Ε του Πανεπιστημίου Κρήτης, Ρέθυμνο, 6-8 Οκτωβρίου 2000* (τ.Β', σσ.393-403). Αθήνα: Ατραπός.
 - **Χατζηδάκη, Α. (2014)** Η ανάπτυξη της ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας μέσα στις συμβατικές σχολικές τάξεις. Στο Πρόγραμμα «Διαδρομές» του Κέντρου Ελληνικής Γλώσσας στο πεδίο «Διδακτική» της ενότητας «Άρθρα για τη διδασκαλία της νέας ελληνικής ως δεύτερης/ ξένης γλώσσας». Διαθέσιμο στο <http://elearning.greek-language.gr/mod/resource/view.php?id=473>

Βιβλιογραφία (ξενόγλωσση)

- **Coyle, D., Hood, P., & Marsh, D. (2010).** *CLIL: Content and Language Integrated Learning*. Cambridge University Press.
- **Mattheoudakis, M. (2019).** Content and Language Integrated Learning in Greece: It's here to stay. In M. Mattheoudakis & I. Ziaka (Eds.), *CLIL Prime: Promoting CLIL Implementation in Europe*. Strategic Partnership for school education (Key Action 2). Project number: 2016-1-EL01-KA201-023703, 6-27.
- **Met, M. (1999, January).** *Content-based instruction: Defining terms, making decisions*. NFLC Reports. Washington, DC: The National Foreign Language Center. Διαθέσιμο στο <https://archive.carla.umn.edu/cobalitt/modules/principles/decisions.html>
- **Met, M. (1991)** Learning Language through Content: Learning Content through Language <https://doi.org/10.1111/j.1944-9720.1991.tb00472.x>
- **Dalton-Puffer, C. (2007).** *Discourse in Content-and-Language-Integrated Learning (CLIL) Classrooms*. John Benjamins.
- **Snow, A.M. & Brinton, D.M. (Eds) (2017).** *Content-Based Instruction. New Perspectives on Integrating Language and Content*. University of Michigan Press/ELT (2nd ed.) <https://doi.org/10.3998/mpub.8198148>
- **Snow, A.M. & Brinton, D.M. (2023).** *Content-Based Instruction. What Every ESL Teacher Needs to Know*. University of Michigan Press/ELT. <https://doi.org/10.3998/mpub.10138077>